

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Moračanin

Črnogorska manjšina v Sloveniji: analiza kulturnih društev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Moračanin
Mentor: prof. dr. Aleš Črnič

Črnogorska manjšina v Sloveniji: analiza kulturnih društev
Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Alešu Črničju za neprecenljivo pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Zahvala gre tudi vsem predstavnikom črnogorskih društev, ki so si vzeli čas in mi odgovorili na vprašanja.

Največja zahvala pa gre moji družini in fantu, ki so mi ves čas stali ob strani in me spodbujali.

Črnogorska manjšina v Sloveniji: analiza kulturnih društev

Spreminjanje političnih meja, globalizacija in želja za boljšimi pogoji življenja so motivi, ki nagovarjajo ljudi k preseljevanju. Ocena strukture prebivalcev Slovenije z etničnega vidika nam pokaže precejšnjo raznolikost, kar pa je posledica razpada naše bivše domovine SFRJ.

Priseljence lahko najdemo v vseh državah, za državo in njene priseljence pa je pomembno, da se čimbolj integrirajo v novi sredini, kjer sta bistvenega pomena jezikovna in medkulturna skrb zaradi mešanja kultur in jezikov. Tujce in priseljence je potrebno enakopravno obravnavati z večinskim prebivalstvom, spoštovati in razumeti je potrebno drugačno kulturo, zagotoviti jim je potrebno enake možnosti izobraževanja, omogočiti ohranjanje lastne identitete in kulture, vere in jezika, obenem pa jih vzpodbujati k učenju slovenskega jezika, spoznavanju slovenske kulture in zgodovine. V diplomski nalogi sem v prvem delu opredelila osnovne pojme, v nadaljevanju pa sem opravila analizo delovanja črnogorskih kulturnih društev. Ugotavljala sem, s kakšno problematiko se srečujejo, ker črnogorska etnična skupnost nima statusa manjšine. Vsa društva so si edina, da veliko pripomorejo k ohranjanju identitete, prenosu tradicije in običajev, pomagajo svojim članom pri vključevanju v novo okolje. Njihov največji problem pa so skromna finančna sredstva.

Ključne besede: Manjšina, etničnost, tradicija, jezik, kultura.

Montenegrin minority in Slovenia: analysis of cultural societies

The ethnic diversity of Slovenia is the result of changing political borders and modern immigration processes. Immigrants can be found in all countries, and it is important for the country and its immigrants to integrate as much as possible into a new environment where linguistic and intercultural care is essential for the mixing of cultures and languages. Foreigners and immigrants have to be treated equally with the majority population, respected and understood in a different culture, they need equal opportunities for education, enable their own identity and culture, religion and language to be preserved, while encouraging them to learn Slovene, learn about Slovene culture and history.

In the graduation thesis, I defined the basic concepts in the first part, and then analyzed the activities of Montenegrin cultural societies, with which problems they are facing, because the Montenegrin ethnic community has no minority status. All societies are the only ones that help a lot to preserve identity, transfer traditions and customs, help their members to integrate into a new environment. Their biggest problem is the modest financial resources.

Key words: Minority, Ethnicity, Tradition, Language, Culture.

KAZALO

1 UVOD	6
2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	8
2.1 NAROD	9
2.2 ETNIČNOST	10
2.3 IDENTITETA	10
2.4 NARODNA MANJŠINA	10
3 MANJŠINSKE ETNIČNE SKUPNOSTI V RS	11
4 ČRNOGORSKA MANJŠINSKA ETNIČNA SKUPNOST	17
4.1 KULTURNI POLOŽAJ MANJŠINSKIH ETIČNIH SKUPNOSTI	19
4.2 DELOVANJE PRISELJENCEV NA PODROČJU KULTURE	20
4.3 ČRNOGORSKA KULTURNA DRUŠTVA	23
4.4 RAZISKOVALNO DELO IN RAZISKOVALNI INŠTRUMENT	26
4.5 RAZISKOVALNI VPRAŠANJI	29
4.6 PRISELJENCI PRVE IN NADALJNIH GENERACIJ	31
5 ZAKLJUČEK.....	32
6 LITERATURA.....	34
PRILOGA A: Anketa.....	37

1 UVOD

V današnjem času smo priča migracijam iz katerih ni izvzeta praktično nobena država sveta. Priseljence lahko najdemo v vseh državah, za državo in njene priseljence pa je pomembno, da se čim bolj vključijo v novo sredino, kjer prihaja do mešanja kultur in jezikov, zato sta bistvenega pomena jezikovna in medkulturna skrb. Tujce in priseljence je potrebno enakopravno obravnavati z večinskim prebivalstvom, spoštovati in razumeti je potrebno drugačno kulturo, zagotoviti jim je potrebno enake možnosti izobraževanja, omogočiti ohranjanje lastne identitete in kulture, vere in jezika, obenem pa jih vzpodbujati k spoznavanju kulture in zgodovine nove države, v našem primeru Slovenije in učenju slovenskega jezika. V tem procesu medkulturnega dialoga bi morali sodelovati vsi, tako večina kot manjšine, saj se moramo zavedati, da nas spoznavanje drugih kultur in učenje tujih jezikov bogati, predvsem pa ne smemo vzvišeno in odklanjajoče gledati na priseljence, saj ne vemo, kaj nam prinaša prihodnost in ali v naslednjem hipu ne bomo sami v podobni situaciji, pripadniki neke manjšinske skupnosti.

Plod spreminjanja političnih meja ter aktualnih procesov priseljevanja je etnična pestrost Slovenije. Razpad naše bivše, skupne države Jugoslavije (v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja) je bil povod najmočnejših procesov priseljevanja v Sloveniji, kar se kaže v številnih prebivalcih, ki so etnično opredeljeni drugače kot večina slovenskih prebivalcev. Pripadniki novih manjšinskih skupnosti, ki so nastale hkrati z nastankom samostojne Slovenije ugotavljajo, da se je njihov status po razpadu Jugoslavije močno spremenil. Vodje pripadnikov "novih" manjšinskih skupnosti, ki v javnih razpravah zastopajo interese pripadnikov etničnih manjšin, izražajo predvsem potrebo po sistemski pravni zaščiti, saj bi jim bilo na ta način omogočeno enakopravno vključevanje v slovensko družbo, hkrati pa bi lahko ohranjali svojo izvorno identiteto. V tem lahko prepoznamo željo priseljencev po uspešni integraciji, ki pa si želijo sprejetja in podpore ob ohranjanju tradicije, kulture, jezika in vsega ostalega, kar jih veže na domovino (Komac 2005; Roter 2005).

V Sloveniji so vsi priseljenci in njihovi potomci vključeni v proces integracije, ne glede na to kakšen je njihov status. Proces integracije tudi ni povezan s slovenskim

državljanstvom, kar pa nam nakazuje, da se proces asimilacije novemu okolju ne konča s podelitvijo državljanstva, temveč je to dolgotrajen proces, lahko bi celo rekli vseživljenjski.

Integracija priseljencev in njihovih potomcev pomeni vključevanje ter emancipacijo v novo okolje, ob tem pa je potrebno spoštovati in upoštevati njihove pravice, ki so enake pravicam kot večinskega prebivalstva. Seveda pa integracija ne pomeni prevzemanja nove kulture, temveč prilagoditev novemu okolju na čim manj boleč način, nuditi jim podporo in pomoč na vseh področjih, predvsem pa jim mora biti dovoljeno ohranjanje lastne identitete in tradicije. Zavedati se moramo, da integracija ni enostranski proces in njena uspešnost ni odvisna samo od ljudi, ki so vanjo vključeni, temveč njene učinkovitosti precej pripomore odnos in naravnost večinskega prebivalstva, ki bi se morali zavedati, da se priseljenci razlikujejo od njih samo po tem, da so pričeli živeti v Sloveniji nekoliko kasneje, kot oni (Medvešek 2006, 62–63).

Imigracija je dolgotrajen proces, katere namen je, da se priseljenci in njihove skupnosti čimbolj "zlijejo" z družbo v kateri živijo, prevzamejo delovanje, vrednotenje in način življenja ljudi v novem okolju. Ob tem pa naletimo na težavo, ko imajo imigranti občutek, da izgubljajo svojo lastno etnično identiteto (Klinar 1976, 141).

V Beli knjigi o medkulturnem dialogu (Bergant in drugi 2009, 11) je pojasnjeno, da medkulturni dialog "vzpodbuja enakopravnost, človeško dostojanstvo, strpnost in večje razumevanje med različnimi kulturami". Medkulturnost je odprtost do vseh kultur in njihov medsebojni dialog. V Izobraževalnem priročniku "Vsi drugačni, vsi enakopravni" pojem medkulturna družba zajema različne kulture, etnične in verske skupine, ki živijo na istem ozemlju, med njimi pa poteka interakcija in izmenjava, priznavanje lastnih vrednot, prav tako pa vrednot drugih, in sprejemanje različnih življenjskih slogov (Brander in drugi 2006, 27). Iz tega torej sledi, da sta v medkulturni družbi bistvena strpnost in enakopravnost ali drugače: moja svoboda se konča tam, kjer se prične tvoja svoboda.

Evropska unija je razglasila leto 2008 kot evropsko leto medkulturnega dialoga, čigar pomemben prispevek je Bela knjiga (o medkulturnem dialogu), ki je zasnovana na trdnih temeljih aktov Sveta Evrope. V knjigi piše, da pojem medkulturni dialog pomeni "proces, ki zajema odprto in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in

skupinami z različnim etičnim, kulturnim, verskim in jezikovnim poreklom in dediščino na podlagi medsebojnega razumevanja in spoštovanja” (Bergant in drugi 2009, 11); torej za medkulturni dialog so potrebne “veščine, ki se jih je potrebno učiti, jih razvijati in ohranjati vse življenje” (Bergant in drugi 2009, 28).

Cilj diplomskega dela je predstaviti črnogorsko narodno skupnost v Republiki Sloveniji; kakšna je njena zakonska zaščita, kakšne so njene demografske značilnosti, kako je politično in kulturno (ne)organiziran, hkrati pa raziskati, kako posamezna črnogorska Kulturna društva v Sloveniji vplivajo na svoje člane: kakšni so cilji društev, ali se skozi njihovo delovanje povečuje narodna pripadnost Črnogorcev v Sloveniji, ali društva vplivajo na ohranjanje narodne identitete pri svojih članih, s kakšnimi težavami se srečujejo, kaj bi za njih pomenilo, če bi dobili status manjšine ...

V prvem delu diplomske naloge bom najprej opredelila nekaj osnovnih pojmov (narod, etničnost, narodna manjšina, identiteta ...) Potem bom nadaljevala s predstavitvijo črnogorske manjšine v Sloveniji (pravno varstvo manjšine, nastanek manjšine v Sloveniji, demografske značilnosti, organiziranost, zakaj je v Sloveniji nepriznana manjšina ...).

V drugem delu bom podrobno analizirala delovanje črnogorskih društev v Sloveniji (kakšni so cilji društev, ali se povečuje narodna pripadnost Črnogorcev v Sloveniji, ali društva vplivajo na ohranjanje narodne identitete pri svojih članih, s kakšnimi težavami se srečujejo, kaj bi za njih pomenilo, če bi dobili status manjšine...). Na podlagi ankete bom skušala analizirati dejavnosti, ki pripomorejo k ohranjanju narodne identitete, s kakšnimi težavami se spopadajo, kdo jih financira ...

Skozi diplomsko nalogo me bosta vodili raziskovalni vprašanji:

- **Na kakšen način društva skušajo ohranjati črnogorsko tradicijo in ji omogočiti prenos iz roda v rod?**
- **S kakšnimi težavami se društva srečujejo, ker jim niso priznane manjšinske pravice?**

2 OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

2.1 NAROD

Slovenijo lahko opišemo kot multikulturno državo, saj nam statistični podatki kažejo, da živi v Sloveniji precej prebivalcev, ki so etnično opredeljeni drugače kot večinsko prvotno prebivalstvo. "Slovenski narod je družbena danost, določljivo in nesporno etnično dejstvo." Govorimo o zgodovini naroda, s katero se poistoveti velika večina prebivalcev Slovenije (Kržišnik–Bukić 2007, 205–221).

Obstoj narodov je pojmovanje sveta, ki smo ga ustvarili. Seveda pa mora nek narod izpolnjevati določene kriterije, da sploh lahko govorimo o njegovem obstoju. Najpomembnejši kriterij je zagotovo samoopredelitev.

Termin narod opredeljuje večjo skupino ljudi, ki živi na določenem območju, veže jih zavest o skupnem poreklu, govorijo isti jezik, imajo skupno zgodovino, kulturo in običaje, a ne nujno isto religijo.

Na vprašanja ali postaneš pripadnik nekega naroda ob rojstvu ali lahko postaneš njegov pripadnik s tem, da prevzameš kulturo in navade tega naroda, kakšen vpliv ima državljanstvo na pripadnost nekemu narodu, je nemogoče odgovoriti, saj gre v takem primeru za posameznika s specifičnimi karakteristikami. Predvsem prevečkrat v takih situacijah posplošujemo in poskušamo poenostavljati, ob tem pa pozabljamo in se premalo zavedamo, da vse to zadeva človeka, individuum.

Pojem "narod" se je pojavil v 15. stoletju v Franciji, za časa stoletne vojne, izvor pojma pa lahko iščemo v latinskem preteklem deležniku glagola "nasci" – roditi se, oziroma samostalnika "nationem" – rasa. Pripadniki sodobnih narodov, torej Slovenci, Francozi, Nemci, Italijani se sklicujejo na skupni izvor s pomočjo mitov, najbolj zanimivo pa je to, da se tudi Američani opredeljujejo kot narod, pa čeprav se ne morejo sklicevati na skupni izvor. Termin narod je velikokrat nepravilno uporabljen ali interpretiran, kar se največkrat odraža ob enačenju pojma naroda in države in ob enačenju pojma naroda in nacije, a narod lahko obstaja tudi brez svoje države (Judje), pojem nacije pa je velikokrat vezan na državo, ne upoštevajoč narodnostno raznolikost. V izogib zapletom moramo biti ob uporabi pojma naroda oziroma nacije kritični, saj večina držav ni etnično enovitih, temveč je sestava prebivalstva glede na etnično pripadnost precej raznolika (Rizman 1991, 16).

2.2 ETNIČNOST IN ETNIČNE SKUPINE

Pojem etničnosti izhaja iz grške besede »ethnos«, kar pomeni ljudstvo. Današnje pojmovanje besede predstavlja pripadnike neke manjšinske skupnosti, kateri imajo skupni jezik, vero in kulturo, običaje, tradicijo, skupno ime in naselitveno področje. Ljudje ne izbiramo sami svoje etnične pripadnosti, temveč nam je dana ob rojstvu. Etnična identiteta nam daje občutek pripadnosti, skozi vsakodnevno življenje se lahko spreminja, zaradi raznolikosti in razhajanj glede etnične pripadnosti, pa smo bili v zgodovini priča mnogih konfliktov in vojn. Raziskovanje pojma etničnosti in vsega povezanega s tem pojmom, je rodilo novo vedo, etnologijo.

2.3 IDENTITETA

Naša identiteta je tisto, kar mislimo o sebi; gre za vrsto naših prepričanj, zbirko verovanj o nas samih. Gre za globoko zakoreninjena prepričanja, ki temeljijo na globlji ravni, skozi katera zaznavamo dogajanje okrog nas. Glavno vlogo igra prepričanje o nas samih, naša samopodoba.

Vsakdo je državljani določene države, a če se s tem preveč poistoveti, lahko postane sovražen in negativen do drugih ljudi, ki so drugačni, pripadajo drugim etničnim skupinam. Ustvarja se velika krivica, saj človeka ne opredeljuje njegovo državljanstvo, temveč njegovo srce, njegove etične in moralne vrednote, njegova vest.

2.4 NARODNA MANJŠINA

Pojem narodne manjšine lahko opredelimo kot skupino pripadnikov neke etnične skupnosti, ki živi izven svoje domovine, hkrati pa je to manjša skupina ljudi v primerjavi s celotnim deležem prebivalstva. "V mednarodni skupnosti ne obstaja splošno sprejeta opredelitev pojma narodna in tudi ne etnična manjšina. V Evropi se je uveljavilo pojmovanje narodne manjšine kot ga je predlagala Parlamentarna skupščina Sveta Evrope v svojem Priporočilu 1201 o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, o pravicah narodnih manjšin, sprejetem 1. februarja 1993" (Roter v Komac 2007).

Pripadnike neke narodne manjšine opredeljujemo kot državljane neke države, ki so v podrejenem položaju glede na večinski delež državljanov, njihovi glavni pokazatelji pa se odražajo v njihovem jeziku, verski izpovedi, kulturi in običajih, katere pa želijo ohraniti in prenašati na svoje potomce.

Pravice pripadnikov manjšinskih skupnosti so zapisane v mnogih mednarodnih listinah, mednarodno pravo pa ne določa kdo je upravičen do teh pravic, saj v posameznih državah ni jasne opredelitve pojma narodne manjšine. Dejstvo je, da v državah živijo poleg večinskega prebivalstva tudi skupnosti, ki se razlikujejo od ostalega prebivalstva, kriteriji po katerih ocenjujejo obstoj neke manjšine pa so različni: pripadniki manjšinskih skupnosti morajo biti v številčnem smislu podrejeni večinskemu prebivalstvu, uporabljajo drugačen jezik ali imajo drugačno veroizpoved, morajo biti državljani te države, so posebne rase, njihovi običaji in tradicija se razlikuje od prebivalcev države v kateri živijo, predvsem pa pripadajo manjšinski skupnosti na osnovi iste identitete.

3 MANJŠINSKE ETNIČNE SKUPNOSTI V RS

Republika Slovenija (dalje: RS) v tem sodobnem času, torej 21. stoletju, sodobnem statusu, ki ji ga določa vstop v Evropsko unijo, poznavanjem mednarodnih standardov za narodno manjšino upošteva definicijo: Narodna manjšina je skupina ljudi, ki ima urejeno stalno prebivališče na območju Slovenije, v primerjavi s preostalim prebivalstvom so manj številčni, nastanek njihovih skupin je rezultat določenih političnih in zgodovinskih okoliščin na področju Slovenije, njihov družben položaj je nedominanten, prepoznavnost določene skupnosti je v njihovem jeziku, tradiciji in običajih, veroizpovedi in kulturi, ki pa se večinoma v vseh segmentih razlikujejo od večinskega prebivalstva. Njihova samoorganiziranost in združevanje težijo k ohranjanju vezi s svojo domovino, učenju in prenašanju tradicije in običajev (Klopčič in drugi v Kržišnik–Bukić 2008, 127).

Dolžnost vsake države bi morala biti varovanje pravic pripadnikov manjšinskih skupnosti, pomoč in podpora pri ohranjanju njihove identitete, hkrati pa bi jim morali omogočiti razvoj svoje lastne identitete, ki bi bila skupek njihove prvinske in privzete iz okolja v katerem živijo.

V letih osamosvajanja Slovenije je nastalo precej dokumentov in listin, kjer je zapisana temeljna vloga države glede razvoja in ohranjanja slovenskega naroda, ter njegovo uveljavljanje in razvoj, položaj matičnega naroda, položaj slovenskih manjšin v drugih državah, medtem ko so zapisi glede ureditve položaja preostalih pripadnikov narodov bivše skupne države bolj skromni; kaj več lahko preberemo le o italijanski in madžarski manjšini (Komac 2007, 36).

V nadaljevanju se ob vprašanju statusa etničnih manjšin srečamo z vprašanjem njihove avtohtonosti. V praksi se pokaže, da je to določanje stvar individualne presoje, saj naletimo na neskladja med tem na kakšen način razumejo opredelitev manjšinskih skupnosti državni organi in na kakšen način opredeljujejo same sebe.

Ob vsem tem pa pozabljamo, da gre za pravice in položaj ljudi, ki so prikrajšani, zato bi bil skrajni čas, da bi varstvo narodnih manjšin poenotili z varstvom že obstoječih manjšin Italije in Madžarske in končno uredili dolgoletni, pričakovani status pripadnikov manjšin bivše SFRJ.

Republiko Slovenijo poleg večinskega naroda in priznanih manjšin sestavljajo tudi skupine priseljencev narodov Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, ki jih politološko gledano lahko označimo kot manjšinske narodne skupine, v sociološkem smislu pa so to narodnostne skupnosti.

Večkulturnost Slovenije na številčni ravni je razvidna iz popisov prebivalstva. Zadnje večje in hkrati še složno dejanje pred razpadom skupne države je bil popis prebivalstva 31. marca 1991 (Šircelj 2003, 141). Rezultati tega popisa so naslednji: 1.689.657 ali 88,31 odstotka prebivalcev se je opredelilo za Slovence, kar je absolutna večina, ostali stalno prebivajoči prebivalci Slovenije pa so se samoopredelili takole: Hrvati (52.876 ali 2,76 odstotka), Srbi (47.401 ali 2,48 odstotka), Muslimani (26.577 ali 1,39 odstotka), Madžari (8.000 ali 0,42 odstotka), Makedonci (4.371 ali 0,23 odstotka), Črnogorci (4.339 ali 0,23 odstotka), Albanci (3.534 ali 0,18 odstotka), Italijani (2.959 ali 0,15 odstotka), Romi (2.259 ali 0,12 odstotka) in drugi (tu so zajete številne druge narodnostne skupine, ki so takrat štele po deset in manj oseb). Primerjava rezultatov popisa iz 1991 z rezultati popisa 2002 nam pokaže, da se je številčnost pri vseh zmanjšala, z izjemo Romov, ki so bili očitno obakrat pomanjkljivo popisani, in Albancev, katerih popisno število se je v desetletju skoraj podvojilo (Šircelj 2003, 141).

Osamosvojitve Slovenije v letu 1991 je prinesla tudi novo ustavo iz katere je razviden različen pravni status, ki obravnava vprašanja narodnostnih skupnosti. V ustavi Republike Slovenije je priznan samo en narod in to je slovenski narod, Italijani in Madžari pa so zadržali priznan ustavni status avtohtonih narodnih manjšin še iz leta 1974, le tem pa se je pridružila skupnost Romov, katerih uradni status v ustavi iz leta 1991 ni podrobneje določal. V kasnejših dokumentih lahko zasledimo njihovo različno obravnavanje glede na vidik avtohtonosti (Zakon o romski skupnosti 2007). Opazimo lahko tudi obrobno obravnavanje prebivalcev nemško govorečih skupnosti in Judov, ki ga lahko pripišemo njihovi maloštevilčnosti, nikoli pa jim niso oporekali njihove avtohtonosti (Kržišnik–Bukić 2008, 123).

Danes šestindvajset let po osamosvojitvi Slovenije je zanimiv predvsem pogled na to, na kakšen način so obravnavani pripadniki manjšinskih etičnih skupnosti bivše skupne države Jugoslavije. Nesporno dejstvo je, da ne moremo spregledati njihove mnogoštevilnosti, a kljub temu jim do sedaj Slovenija ni podelila statusa, ki jim pripada, temveč jih je uvrstila med pripadnike “drugih etničnih skupnosti in priseljencev”.

Ustrezeni organ Organizacije združenih narodov je republiko Slovenijo opozoril, da pravni položaj pripadnikov manjšinskih skupnosti Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, ki živijo v Sloveniji, imajo urejen status prebivališča in državljanstva, ni urejen v skladu z mednarodnimi standardi: “Obstoj etnične, verske ali jezikovne manjšine v dani državi ni odvisen od odločitve te države, temveč terja svojo vzpostavitve (*to be established*) po objektivnih kriterijih”. S tem v zvezi je Delovna skupina za manjšine pri OZN (UN WGM) leta 2001 Slovenijo uvrstila med sedem držav (še: Francija, Turčija, Grčija, Makedonija, Bolgarija, Albanija), ki zastopajo stališče, da manjšine obstajajo v dani državi le, če jih ta opredeli s svojim zakonom.

Ob tem lahko zapišem, da Slovenija s svojim dolgoletnim odnosom do priseljencev, z nepriznavanjem obstoja manjšin, diskriminira in krati njihove osnovne človeške pravice.

Cilj vseh institucionalnih struktur države je enovitost celotne populacije. To lahko trdimo tudi za Slovenijo. Pregled različnih mednarodnih raziskav nam pokaže, da povsod, kolikor je le mogoče, delovanje države stremi k poenotenju vseh državljanov,

saj jih na ta način lažje obvladuje (Kržišnik–Bukić 2008, 125).

Ko se zazremo v zgodovino skozi lupo vprašanj problematike manjšin lahko vidimo, da so praktično vse liberalne demokracije težile k čim večji integraciji manjšin na svojem ozemlju, ena redkih izjem je bila Švica, ki na svoji manjšini italijansko in francosko govorečih ni pritiskala k asimilaciji nemškega jezika (Kymlicka v Kržišnik–Bukić 2008, 125).

Razpad bivše skupne države Jugoslavije je pripeljal vse manjšinske etnične skupnosti v položaj, ki je skupen vsem narodnim skupnostim; tudi omenjene etnične skupnosti so postale narodne manjšine, ki imajo enake pravice, kot tiste, ki so obstajale že pred nastankom le teh. “Tu pa se zatakne zlasti na pravni ravni, ker pojem narodne manjšine v Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope (dalje: OKVNM) ni jasno opredeljen, zato se pojavlja možnost samovoljnega odločanja vsake posamezne države, čeprav obstaja nesporno dejstvo, da žive v državi etnične manjšinske skupnosti. Poraja se vprašanje zakaj je Slovenija za narodne manjšine, na katere se nanaša konvencija priglasila le Italijane, Madžare in Rome, čeprav OKVNM določa drugače. Omenjeni manjšini sta vključeni v Ustavo Republike Slovenije, narodne manjšine Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov pa ne. Ugotovimo lahko, da omenjene manjšinske skupnosti niso poimensko omenjene v ustavi ali drugih zakonskih pravnih aktih, pa tudi ostale pristojne politične strukture si zatiskajo oči oziroma se sprenevedajo ob vprašanju obstoja manjšinskih skupnosti (Kržišnik–Bukić 2008, 126).

Pripadniki italijanske in madžarske manjšinske skupnosti so v Sloveniji deležni vseh pravic, ki so zapisane v ustavi, prav tako se upošteva vse zakone in akte, ki jih je sklenila in priznavala že bivša SFRJ. Vsi pripadniki drugih narodov imajo pravico do jezikovnega in kulturnega razvoja, pa tudi pravico do slovenskega državljanstva, če imajo urejeno stalno prebivališče v Sloveniji. “Zatem je tu tudi stavek iz Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991, ki je zelo načelen, hkrati pa bolj restriktiven: Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost brez sleherne diskriminacije skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami” (Kržišnik–Bukić 2008, 136–137).

V nadaljevanju lahko preberemo, da se vse te pravice nanašajo le na italijansko in madžarsko narodno skupnost, nič več pa ne zasledimo o “zagotavljanju vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravice do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja”.

Zagotovo bi lahko Slovenija naredila mnogo več, da bi se to realiziralo v letu 2004, toda prvega maja 2004 je bila RS sprejeta v članstvo Evropske unije, kjer so jo okarakterizirali kot članico, ki je lahko za zgled ostalim članicam, na področju varstva narodnih manjšin, pa zato ni prišlo do nadaljnjih, željenih sprememb (Kržišnik–Bukić 2008, 137).

Dejstvo je, da Slovenija ni upoštevala pobud pripadnikov manjšinskih skupnosti bivše SFRJ ne pred ne po vstopu v Evropsko unijo, kar je pripeljalo do velikih razočaranj, saj je njihov status ostal neurejen, s tem pa ogroženo njihovo delovanje in obstoj.

Država Slovenija bi morala sprejeti določene ukrepe, ki bi narodnostnim skupnostim pomagali ohranjati njihove značilnosti. V ta proces bi morali biti vključeni vsi ključni družbeni podsistemi, s katerimi so priseljenci v posredni ali neposredni interakciji (šolstvo, kultura, mediji...) (Kržišnik–Bukić 2008, 137).

Francesco Capotorti, posebni poročevalec OZN, nas v svoji študiji z naslovom *The Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* seznanja s svojimi ugotovitvami, da lahko države etničnim manjšinam podelijo status manjšin na različne načine; lahko jim priznajo status pravne osebe, lahko sprejmejo različne ukrepe, s katerimi zaščitijo identiteto neke etnične skupnosti ali pa z delnim zagotavljanjem nekaterih njihovih pravic.

Zagotovo je položaj manjšin, katerih status je v matični državi urejen, priznan, boljši, kar pa ne pogojuje mednarodne zaščite manjšinam, ki nimajo urejenega statusa. Problem, ki nastaja ob neurejenem status ima dva vidika: gre za priznanje obstoja določene skupine kot manjšine in vprašanje pripadnosti nekega posameznika določeni etnični skupnosti. Tudi tukaj Capotorti ugotavlja, da se stališče in odnos različnih držav do manjšin precej razlikuje, kot tudi sam odnos znotraj države do različnih manjšinskih skupnosti, kar se kaže v njihovem različnem status; nekatere so priznane, druge ne. Prav tako pa poudarja, da merilo priznanja manjšin ne morejo biti ustavna določila v katerih je opisano, da ne smemo nikogar diskriminirati zaradi jezika, vere, spola ali

rase, saj upoštevanje le teh še ne pomeni priznanja določene manjšine. Ob pregledu podatkov uradnih statistik lahko vidimo, da v Sloveniji živi veliko pripadnikov različnih etničnih skupin, pa vendar le te ne dokazujejo njihovega obstoja (Türk v Klopčič in drugi 2003, 42).

Slovenija je že pred leti potrdila dva ključna dokumenta Sveta Evrope, ki se vsebinsko ukvarjata s pravicami pripadnikov manjšinskih priseljencev; eden je Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (OKVNM) in drugi Evropska listina za manjšinske in regionalne jezike (ELMRJ). Vse te listine je večkrat podrobno analizira dr. Vera Klopčič, ki na Inštitutu za narodnostna vprašanja deluje kot višja znanstvena sodelavka, njeno delo pa obsega problematiko varovanja človeških pravic in pravic priseljencev v Sloveniji, kot ekspert na tem področju pa sodeluje tudi v delu organov Sveta Evrope (Kržišnik–Bukić 2008, 137).

Ob tem se nam poraja vprašanje, kakšne kriterije bi morale izpolnjevati vse omenjene manjšinske skupnosti, da bi njihov status, status manjšin, končno priznali? V Sloveniji veljajo določeni mednarodno pravni dokumenti, ki se sklicujejo na kriterije številčnosti, teritorialne prisotnosti in zgodovinskosti. Ugotovimo lahko, da gre v slovenski politiki za veliko sistemsko napako, saj Republika Slovenija v obdobju po osamosvojitvi še ni zavzela niti načelnega, strateškega odnosa do “neavtohtonih” narodnostnih skupnosti Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov (Kržišnik–Bukić 2008, 127).

V Sloveniji je uradni jezik Slovenščina in lahko rečemo, da ga pripadniki manjšinskih etničnih skupnosti dobro obvladajo. Največkrat se s svojim maternim jezikom srečujejo v kulturnih društvih, ob raznih kulturnih prireditvah ali literarnih večerih, večina od njih pa ga govori v svojem domačem okolju in ob druženjih s prijatelji. Težave se pojavijo pri uporabi maternega jezika v šolskem sistemu, ki jih lahko pripišemo tako staršem, kot tudi državi. Ta problematika je najbolj aktualna v osnovnih šolah, kjer bi bilo nujno uvesti določene spremembe, ne pa čakati in stvari prepuščati samim sebi (Kržišnik–Bukić 2008, 139). Proaktivni pristop naj bi bil precej bolj prisoten na Ministrstvu za šolstvo in šport (MŠŠ), kjer poteka izvajanje Zakona o osnovni šoli, ki se v drugem odstavku 8. člena glasi:

“Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni

jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk njihovega materne jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika” (Zakon o osnovni šoli 2007).

Proaktivni pristop MŠŠ pomeni, da v višjih razredih osnovnih šol ponudijo možnost učenja materne jezika kot izbirni predmet, a le, če je zanimanje dovolj veliko. Ker gre v tem primeru za otroke, katerih starši so iz bivše skupne države, ugotavljamo, da otroci ne kažejo zanimanja za ponujene možnosti, saj so s strani sovrstnikov velikokrat zasmehovani. V integraciji imata zagotovo poglavitni vpliv izobraževanje in vzgoja, a če bi si še tako želeli drugačne izbire mladih priseljencev, je neizpodbitno dejstvo, da je dogajanje v bližnji preteklosti pustilo globoke sledi tudi na njihovih slovenskih vrstnikih (Kržišnik–Bukić 2008, 140–141).

4 ČRNOGORSKA MANJŠINSKA ETNIČNA SKUPNOST

V Sloveniji predstavlja črnogorska etnična skupina 0,14 % prebivalstva oziroma 2.667 prebivalcev. Glede na popis iz leta 1991, lahko opazimo precejšen vpad pri opredeljevanju za Črnogorce, saj se je takrat opredelilo 4339 oseb oz. 0,23 % oseb. Upad opredeljevanja za Črnogorce lahko poskusimo razložiti s prehodom muslimanskega dela prebivalstva iz Sandaka v kategorijo Bošnjakov, saj so kategorijo Črnogorcev pojmovali in doživljali bolj geografsko kot etnično in tudi prehod določenih črnogorskih Srbov v kategorijo Srbov. V Sloveniji je največja poseljenost Črnogorcev v ljubljanski kotlini, saj jih tam živi približno polovica, druga polovica pa naseljuje Gorenjsko. Črnogorci predstavljajo 1 % prebivalstva v treh naseljih: Nožice, Gornik, Kamnik. Slovenski Črnogorci so organizirani v kulturnih društvih.

TABELA 4.1: Prebivalstvo Slovenije po narodni/etnični predadmits
Povzeto po Statistični urad RS (2003). Popis prebivalstva

Leto popisa	1953	1961	1971*	1981*	1991*	2002
Narodna pripadnost						

SKUPAJ (strukturni delež v %)	100	100	100	100	100	100
Narodna opredeljenost	99,99	99,75	99,11	97,95	96,43	89,97
Slovenci	96,52	95,65	94,04	90,77	88,31	83,06
Srbi	0,77	0,86	1,20	2,27	2,48	1,98
Hrvati	1,23	1,97	2,47	2,93	2,76	1,81
Bošnjaki	-	-	-	-	-	1,10
Muslimani [“]	0,11	0,03	0,19	0,73	1,39	0,53
Mađžari	0,75	0,66	0,53	0,48	0,42	0,32
Albanci	0,01	0,02	0,08	0,11	0,18	0,31
Makedonci	0,04	0,06	0,09	0,18	0,23	0,20
Romi	0,12	0,01	0,06	0,08	0,12	0,17
Črnogorci	0,09	0,09	0,12	0,17	0,23	0,14
Italijani	0,06	0,19	0,18	0,12	0,15	0,11
Nemci	0,11	0,05	0,02	0,02	0,02	0,03
Ukrajinci**	-	-	0,01	0,01	0,01	0,02
Rusi	0,04	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02
Čehi	0,06	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01
Turki	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01
Slovaki	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
Avstrijci	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01
Poljaki	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Bolgari	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Romuni	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
Grki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rusini**	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00
Judje	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vlahi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Drugi	0,02	0,03	0,02	0,03	0,05	0,08
Narodno neopredeljeni	-	0,17	0,73	1,76	1,36	1,13
Opr. so se kot Jugoslovani	-	0,18	0,39	1,39	0,63	0,03
Opr. so se kot Bosanci***	-	-	-	-	-	0,41
Regionalno opredeljeni	-	-	0,16	0,21	0,27	0,07
Drugi****	-	-	0,18	0,16	0,46	0,62
Niso želeli odgovoriti	-	-	-	-	-	2,47
Neznano	0,01	0,07	0,16	0,29	2,21	6,43

LEGENDA TABELE:

* Podatki so preračunani po metodologiji Popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. zdomci, ob prejšnjih popisih kategorija “zdomci” ni obstajala.

** V popisu 1.1953 in 1.1961 so Ukrajinci in Rusini prikazani skupaj.

Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavu Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana 1.1994

“Osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

*** V rezultatih preteklih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.

***Vključene so osebe, ki so izjavile, da so narodno neopredeljene.

4. 1 KULTURNI POLOŽAJ MANJŠINSKIH ETIČNIH SKUPNOSTI

Večina priseljencev prve generacije se ni naučila dovolj jezika svoje nove domovine niti za sporazumevanje, kaj šele, ko govorimo o znanju in uporabi knjižnega jezika. Prav tako pa lahko rečemo, da večina od njih ne obvlada knjižnega jezika svojega maternega jezika, medtem ko njihovi potomci že dobro obvladajo jezik v imigrantski deželi, obžalujejo pa pomanjkljivo znanje maternega jezika svojih staršev. Velika večina priseljencev opozarja na slabo organiziranost na področju izobraževanja slovenskega jezika, čeprav sem v pogovoru s predstavniki črnogorskih kulturnih društev ugotovila, da se v kulturnih društvih zelo trudijo pri vključevanju priseljencev v novo okolje, zavzemajo se za ohranitev tradicije, organizirajo jezikovne tečaje, ki pa so pogosto spregledani oziroma neobiskani. Večina mladih bi si želela, da bi jezikovni tečaji materinščine njihovih staršev potekali v redni šoli in ne tečajih, ki jih organizirajo kulturna društva (Žitnik Serafin 2009, 97).

Priseljenci imajo manj možnosti za sodelovanje in razvijanje na področju kulture, predvsem v javnih predstavitev in medijih; nekateri pripisujejo odgovornost za obstoječe stanje izključno priseljencem samim, drugi krivijo Slovence, saj zavračajo njihovo kulturo kot nekaj manjvrednega, dejavnik, ki bistveno vpliva na slabše pogoje za razvoj in uveljavljanje kulturnih dejavnosti priseljencev, pa je zagotovo diskriminatorni odnos države. Poglejmo kakšno finančno podporo namenja vlada RS in njene lokalne skupnosti kulturnim društvom, ki se trudijo ohranjati in širiti kulturo nepriznanih manjšinskih skupnosti. Ta sredstva ne zadostujejo niti za osnovne potrebe teh društev, kaj šele za kaj drugega... Ob tem lahko primerjamo kolikšen delež prejmejo priznane manjšinske skupnosti in kolikšnega deleža so deležne etnične manjšinske skupnosti in ugotovimo lahko veliko finančno nesorazmernost (Žitnik Serafin 2009).

V popisu iz l.2002 lahko vidimo, da precejšen delež prebivalstva predstavljajo prebivalci Slovenije, ki so se narodnostno opredelili drugače od večinskega naroda. Vsa njihova kulturna društva so precej dejavna, pa čeprav se po višini prihodkov nikakor ne

morejo primerjati z dohodki, ki jih za svoje kulturno delovanje dobivajo “avtohtone manjšine”, ki prejemajo povprečno 0,5 % kulturnega proračuna (Žitnik Serafin 2008).

V državni proračun se stekajo določena sredstva nepriznanih manjšinskih skupnosti in ga lahko primerjamo z zneskom, ki se investira nazaj v kulturne dejavnosti, ki skrbijo za razvoj in ohranitev slovenske kulturne dediščine z zneskom ki se investira v kulturne dejavnosti za ohranjanje kulture etničnih manjšin; ob tem naletimo na veliko nesorazmerje med deležem, ki je dodeljen ohranjanju slovenske kulture in deležem, ki je dodeljen ohranjanju kulture etničnih skupnosti (Žitnik Serafin 2009).

Ugotovimo lahko neenakopravni položaj na ekonomsko-socialnem področju, ki pa je tesno povezan z neenakopravnim položajem v politiki, izobraževanju, kulturnem delovanju in na področju zaposlovanja. Ko je konec sprenevedanja in zatiskanja oči, si lahko priznamo, da je precej velika težava s katero se srečujejo tudi ksenofobija, verska neenakopravnost, prezir, s katerim se srečujejo v odnosu s svojimi sokrajani, podcenjevanje v stiku z uslužbenci državnih uradov in javnih ustanov, najbolj moteče pa je vse naštetu s strani pravnega sistema ter zakonodajne in izvršilne oblasti Slovenije (Žitnik Serafin 2009).

Dolžnost države je ustvarjanje pogojev, ki omogočajo vsem prebivalcem uveljavljanje in ohranjanje lastne identitete na vseh področjih, predvsem pa na področju največje problematike, ki se kaže v jeziku in kulturi. Podpora kulturni raznolikosti bi morala temeljiti na spoznanju, da je kulturna raznolikost bogastvo kulturnega življenja vsake države.

4.2 DELOVANJE PRISELJENCEV NA PODROČJU KULTURE

Kulturni šok imenujemo stanje, ko posameznik reagira na okolje, v katerem je motena, negotova ali težko uresničljiva potreba po zadovoljitvi običajnih fizioloških in psiholoških potreb. Šele ob srečanju z novo kulturo in novim okoljem se zavemo kako zelo smo bili vpeti v okolje iz katerega prihajamo in posledično se pojavi tesnoba, občutek odtujenosti, izgubljenosti in strahu. “Oberg koncept kulturnega šoka opredeli kot stanje napetosti, ki je posledica izgube domačih znakov in simbolov družbenega občevarja” (Weber 1994, 136).

Več kot desetino celotnega prebivalstva Slovenije predstavljajo etnične manjšinske skupnosti, delež njihovih pripadnikov, ki se ukvarjajo z glasbo ali plesom pa je majhen. Večina tistih, ki se aktivno ukvarjajo s plesom in glasbo svoje izvorne dežele, s folkloro, jih deluje v kulturnih društvih. V Sloveniji je v glasbenem in plesnem delovanju aktivnih okoli 4–5% vseh pripadnikov skupnosti Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov. Posamična društva so organizirana v zveze, te pa so povezane v Zvezo zvez kulturnih društev narodov in narodnosti nekdanje SFRJ. Na podlagi tega je državni zbor Republike Slovenije sprejel *“Deklaracijo Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji”* (Kržišnik–Bukić 2014, 18).

Spontano organiziranje in delovanje je povzročilo nastanek prvega kulturnega društva na narodnostni osnovi še pred razpadom SFRJ, tako je v Sloveniji nastalo prvo kulturno društvo, ki so ga ustvarili pripadniki etnične skupnosti katere skupen izvor je področje bivše Jugoslavije; govorimo o kulturnem društvu “Migjeni”, ki je bilo ustanovljeno leta 1989 in sicer s strani Albancev, ki so živeli v Sloveniji. Po razpadu bivše Jugoslavije so pričeli tudi pripadniki drugih narodov ustanavljati svoja kulturna društva in po letu 1992 vidimo porast števila novo ustanovljenih kulturnih društev Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, ki živijo v Sloveniji. Sredi leta 2004 je bilo število njihovih uradno registriranih kulturnih društev, združenj in zvez 64, leta 2008 se je povzpelo na 70. Slovenski državljani, ki si pripadniki etničnih skupnosti, Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi se zavedajo, da je položaj vsake družbene skupine odvisen od uradnega statusa, ki jim ga dodeli država, zato je razumljivo, da si želijo sodelovati pri urejanju njihovega statusa, kar ima za posledico kolektivno kulturno-društveno samoorganiziranost (Kržišnik–Bukić 2008).

V Sloveniji živijo pripadniki manjšinskih etničnih skupnosti, ki imajo svoje Narodno manjšinske značilnosti, po katerih se razlikujejo od prvotnih prebivalcev Slovenije, prav tako pa se razlikujejo med seboj. Pripadniki teh skupnosti so lojalni državljani Republike Slovenije, ki želijo ohraniti lastno narodnostno identiteto. Želja po uresničevanju narodnostnih potreb na kulturnem in šolskem področju, kljub integraciji, jih je pripeljala do združevanj, skozi katera so nastala različna kulturna društva (Kržišnik–Bukić 2008).

Društvo je skupina ljudi, ki se povezujejo in družijo na osnovi določenega skupnega

interesa, njegovo delovanje pa je urejeno s temeljnim ustanovnim aktom – statutom. V večini društev so kot društvene dejavnosti omenjena ples in glasba, ki ju največkrat poimenujejo kar folklor, le ta pa služi ohranjanju kulturne tradicije. V nekaterih društvih pa folklore opisujejo kot dejavnost, katera jim služi za prenašanje tradicije na svoje potomce. Kulturno delovanje društev pa ni omejeno zgolj na ples in glasbo, temveč se ukvarjajo tudi z literarnim udejstvovanjem, likovno umetnostjo in gledališčem; kratka nabor njihovih dejavnosti je širok in se prilagaja željam in potrebam svojih članov (Bejtullahu 2016).

V kulturnih društvih imata glasba in ples posebno mesto, ker imata močan nacionalno reprezentativni pomen, ki zbuja čustva in omogočata komunikacijo (Merriam v Bejtullahu 2016, 161).

Delovanje društev je nepridobitno, zato so za njihov obstoj zelo pomembna finančna sredstva, ki pa jih pridobivajo s pomočjo članarin, donacij in nekaj malega s strani države.

V Sloveniji je kar nekaj pripadnikov manjšinskih skupnosti, ki se ukvarjajo z izvedbo plesov in glasbe. Zanimivo pa je, da lahko ob njihovem izvajanju opazimo velik medgeneracijski razkorak; predvsem med priseljenci prve generacije in njihovimi potomci, ki pa se kaže v drugačnem dojemanju in interpretiranju glasbe in plesa. Glasba, petje in ples imajo pri priseljencih prve generacije imajo intenco držati se ustaljenih pravil, saj z izvedbo utrjujejo identiteto, hkrati pa obujajo spomin na socialno okolje prve domovine, medtem ko za njihove potomce služijo le kot priložnost za druženje in povezovanje, ustvarjanje skupnih spominov na podlagi narodne pripadnosti (Merriam in drugi v Bejtullahu 2016, 163). Vse te medgeneracijske razlike, ki jih opazamo med pripadniki priseljencev pa so nekaj povsem običajnega.

Pripadnost neki skupnosti se izraža na različne načine, z gotovostjo pa lahko trdimo, da je ljudska vokalna glasba navidez ena izmed najbolj enostavnih oblik aktivnosti na glasbenem področju, hkrati pa tudi najpomembnejša, saj velja za eno najstarejših in kateri se izraža pripadnost neki skupnosti. Ljudsko petje je ustno prenašanje kulture in tradicije, njegova vloga je pomembno pri ustvarjanju narodne identitete ljudstva, ima povezovalno vlogo tako v družini kot v družbi in gradi most med preteklostjo in prihodnostjo.

4.3 ČRNOGORSKA KULTURNA DRUŠTVA

V Sloveniji deluje enajst črnogorskih društev in Zveza črnogorskih društev Slovenije. Kulturno društvo je samostojno, prostovoljno in nepridobitno združenje njegovih članov, ki s svojim delovanjem uresničujejo svoje interese na področju kulture in umetnosti in bogatijo kulturno življenje svojih bližnjih in tudi vseh ostalih.

SEZNAM ČG KULTURNIH DRUŠTEV V SLOVENIJI:

1. ZVEZA ČRNOGORSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

(vanjo so vključena tri društva: Črnogorsko društvo "Črna gora" Ljubljana, Društvo Črnogorcev in prijateljev Črne gore "Montenegro" – Ljubljana, Društvo Črnogorcev in prijateljev Črne gore "Montenegro" – Maribor).

Zvezo črnogorskih društev Slovenije so leta 2009 ustanovila društvo »Črna Gora Ljubljana« in društvo »Montenegro«, leta 2011 pa se je zvezi priključilo še društvo »Montenegro –Maribor«. Cilj zveze pa je, da ta društva med seboj sodelujejo in organizirajo tudi kakšne skupne dogodke. Zveza je aktivno vključena v reševanje društvenega statusa in ustvarjanje kolektivnih pravic pripadnikov narodne manjšine Črnogorcev v Sloveniji.

2. ČRNOGORSKO DRUŠTVO "ČRNA GORA" LJUBLJANA

Črnogorsko društvo Črna Gora Ljubljana je bilo ustanovljeno leta 2007. Temeljni cilj društva je promocija in ohranjanje črnogorske kulture, njihovega jezika, ohranjanje tradicije v Sloveniji živeče črnogorske skupnosti ter sodelovanje z matično državo in črnogorskimi skupnostmi zunaj Črne gore. Glavne dejavnosti društva obsegajo organizacijo dogodkov, obogatnih s kulturnimi vsebinami, kot so literarni večeri, pikniki, koncerti, športna tekmovanja... Črnogorsko društvo izdaja časopis »Crnogorska riječ« in ureja spletno stran s katero seznanja širšo javnost glede delovanja črnogorskih prebivalcev v Sloveniji. Črnogorsko društvo Črna Gora Ljubljana je neprofitna organizacija in vse aktivnosti članov v društvu so prostovoljne.

3. DRUŠTVO ČRNOGORCEV IN PRIJATELJEV ČRNE GORE “MONTENEGRO – MARIBOR”

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2010 in deluje na področju štajerske regije. Zavzema se za ohranjanje črnogorske kulture, jezika in tradicije oziroma za vse, kar daje pečat črnogorski identiteti.

4. DRUŠTVO ČRNOGORCEV IN PRIJATELJEV ČRNE GORE “MONTENEGRO – LJUBLJANA”

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2009. Cilj društva je ohranjanje kulturne in nacionalne identitete črnogorske narodne skupnosti v Sloveniji.

5. DRUŠTVO SLOVENSKO-ČRNOGORSKEGA PRIJATELJSTVA

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2004. Cilj društva je vzpostavljanje, ohranjanje in negovanje prijateljskih odnosov med državljani Republike Slovenije in Črne gore. Društvo organizira predstavitve naravnih in kulturnih znamenitosti v Črni Gori.

6. ČRNOGORSKO DRUŠTVO "DUKLJA" LJUBLJANA

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2009.

7. ČRNOGORSKO AKADEMSKO DRUŠTVO “LUČA”

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2016.

8. ČRNOGORSKO KULTURNO PROSVETNO IN ŠPORTNO DRUŠTVO MORAČA KRANJ

Leta 1998 so v Kranju ustanovili Črnogorsko kulturno umetniško in športno društvo Morača Kranj, ki šteje okrog 100 članov, med katerimi je tudi nekaj Slovencev. Vsakdo, ki spoštuje statut društva, lahko postane član »Morače«. V društvu si

prizadevajo ohranjati tradicijo in običaje, hkrati pa svoje člane seznanjajo z aktualnim dogajanjem in tradicionalnimi vrednotami njihove domovine. Njihovo delovanje je vidno na različnih področjih, tako v športu kot tudi kulturi, zelo ponosni so na folkloro društva, ki je bila prva folklor v črnogorski diaspori in na pevsko skupino Morača. Člani društva si močno prizadevajo, da so vidni tudi na širšem področju, zato večkrat v letu organizirajo »Crnogorske večeri«, kamor povabijo tudi pomembne akterje slovenskega gospodarstva in politike, ki pa se velikokrat odzovejo njihovemu povabilu. S svojim aktivnim delovanjem in trdom veliko delajo na prepoznavnosti, sodelujejo s črnogorskimi društvi na Hrvaškem in v Srbiji, njihovo delovanje pa poznajo tako v domovini Črni gori kot tudi v Evropi. Člani društva so v glavnem državljani Republike Slovenije, s svojim delovanjem pa si želijo zgraditi tesno sodelovanje med matično državo Slovenijo in domovino Črno goro. Njihov finančni položaj je odvisen od članarin in donacij.

9. ZAVIČAJNO DRUŠTVO PLAVA I GUSINJA "IZVOR"

Sedež društva rojakov Plava in Gusinja „Izvor“ je v Kranju, v Sloveniji pa delujejo že 25 let. V kulturnem društvu Izvor delujejo predvsem Bošnjaki, katerih poreklo je s področja Plava in Gusinja v Črni gori, živijo pa v Sloveniji. Njihovo najbolj vidno delovanje je na področju kulture in športa, glasbe in folklore, s katero gostujejo po celotni Sloveniji. Organizirajo likovne delavnice, so dejavni na področju filma in risanege filma, prevedli in izdali so več pesniških zbirk in knjig, redno pa izdajajo časopis Izvor.

10. KŠD SANDŽAK V SLOVENIJI

Društvo je bilo ustanovljeno leta 1997.

11. KŠD MONTENEGRO BIHOR

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2015.

12. ČRNOGORSKO KULTURNO DRUŠTVO "KOMOVI" MARIBOR, Skrajšano ime.: DRUŠTVO "KOMOVI" MARIBOR

Mlado društvo v Sloveniji, registrirano januarja leta 2017. Društvo trenutno ureja svoje prostore in niso še začeli s praviimi aktivnostmi.

4.4 RAZISKOVALNO DELO IN RAZISKOVALNI INŠTRUMENT

Raziskovalno delo temelji na osnovi ankete, ki sem jo oblikovala glede na željo po informacijah, ki sem jih želela pridobiti. Ankete sem razposlala predstavnikom društev, kasneje pa sem z njimi opravila tudi telefonski ali osebni razgovor, saj sem s tem dobila večji vpogled v problematiko.

K sodelovanju sem povabila predstavnike vseh črnogorskih kulturnih društev in tudi predstavnika Zveze črnogorskih društev. Mojemu povabilu k sodelovanju v raziskavi se je odzvalo sedem predstavnikov društev.

1. V prvem in drugem vprašanju ankete me je zanimalo, koliko članov šteje posamezno društvo in koliko od njih je aktivnih članov?

V društva, ki so sodelovala v anketi, je včlanjenih od 20 članov (Društvo slovensko-črnogorskega prijateljstva) do tristo štirideset družin (Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor"), prav tako pa imata ti dve društvi najmanj (10) in največ aktivnih članov (150).

2. Kakšni so cilji društev?

Vsa društva imajo precej podobne cilje, poglobitni pa so ohranjanje jezika, kulture, običajev in tradicije, delovanje v dobrobit Črne gore. V društvu »Komovi« Maribor si želijo utrjevati ter izboljševati sožitje svojih članov z okoljem, v katerem živijo, ter promovirati prijateljstvo med Republiko Črno goro in Republiko Slovenijo, v društvu Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor" pa je poglobitni cilj kulturološki – ohranjanje kulture in vrednot Plava, Gusinja in Črne gore v Republiko Sloveniji.

3. Kako društva vplivajo na svoje člane?

V društvih organizirajo razne kulturne in raziskovalne dogodke, katerih tematika je vsebinsko vezana na Črno goro, svojim članom omogočajo ohranjanje kulturne in nacionalne identitete. Organiziranje projektov in njihova realizacija društvu omogoča izobraževanje članov črnogorske skupnosti v Sloveniji in jim približa črnogorsko književnost, črnogorsko kulturo, jezik, zgodovino. Na ta način jim omogoči kulturno vzgojo, dostopnost kulturne vsebine, zadovolji kulturne potrebe članstva, vse to s ciljem ohranjanja kulturne in nacionalne identitete črnogorske narodne skupnosti v Sloveniji. Na člane vplivajo s črnogorskimi in ostalimi družinami, kjer se čuti duh in ponos na tradicionalne črnogorske vrednote.

4. Ali društva vplivajo na politično usmerjenost svojih članov?

V društvu Društvo Črnogorcev in prijateljev Črne gore "Montenegro" Ljubljana so prepričani, da skozi svoje delovanje in aktivnosti zagotovo vplivajo na politično usmerjenost svojih članov. V društvu Črnogorsko kulturno prosvetno in športno društvo "Morača" Kranj so nam povedali, da so člani društva ponosni na neodvisno Črno goro in organizirajo tudi proslave, kjer praznujejo dan državnosti in neodvisnosti Črne gore. V vseh ostalih društvih pa so se odločno opredelili za kulturna društva, ki s svojim delovanjem ne vplivajo na politično usmerjenost svojih članov.

5. Kako, na kakšen način društvo vpliva na svoje člane na področju kulture?

Društvo na področju kulture vpliva na svoje člane na osnovi kulturnih dogajanj, ki jih prirejajo, organizira predavanja in srečanja kulturnega značaja (književne večere, razstave itd.), organizirajo črnogorske večere, kjer je prisoten kulturni program, tradicionalne pesmi, tradicionalno črnogorsko glasbilo gusle in folklor. Povezujemo se s črnogorskimi društvi s Hrvaške in drugimi društvi v Sloveniji. Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor" pa tudi dvakrat letno izda časopis Izvor.

6. Na kakšen način se financirajo društva?

Društva Društvo Črnogorcev in prijateljev Črne gore "Montenegro" Ljubljana, društvo Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor" in društvo Črnogorsko društvo "Črna gora" Ljubljana se financirajo s članarinami svojih članov, donacijami posameznikov, s strani

Ministrstva za kulturo RS in Javnega sklada RS. Črnogorsko kulturno prosvetno in športno društvo "Morača" Kranj se financira s članarinami, donacijami, en del denarja pa dobijo tudi od zveze kulturnih organizacij občine Kranj, Društvo "Komovi" Maribor pridobiva sredstva s članarinami in sredstvi sponzorjev, Društvo slovensko-črnogorskega prijateljstva pridobiva sredstva le s prostovoljnimi prispevki članov, Društvo Črnogorcev in prijateljev Črne gore »Montenegro« Maribor pa nima nobenih financ, sodeluje pri raznih projektih, pri katerih sredstva niso zagotovljena, kar bi lahko bil tudi razlog prenehanja delovanja tega društva.

7. Ali društva vplivajo na ohranjanje identitete pri svojih članih in na kakšen način skušajo ohranjati črnogorsko tradicijo, ali ji omogočajo prenos iz roda v rod?

Vsa društva so si edina v odgovoru, da vplivajo na ohranjanje identitete svojih članov. Organizirajo različna druženja, folkloro, recitiranje pesmi, igranje na gusle, literarne večere črnogorske in slovenske poezije, prevajanje črnogorskih književnih del, likovne razstave ... Kulturo, jezik, tradicijo in običaje prenašajo na mlade generacije in jim s tem omogočajo prenos iz roda v rod.

8. S kakšnimi težavami se srečujejo društva, ker črnogorska etnična skupnost nima statusa manjšine?

V društvu Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor" na to vprašanje niso imeli odgovora, vsa ostala društva pa so si edina, da so njihove največje težave povezane s finančnimi sredstvi, pomanjkanjem denarja. Če ni denarja, ni prostorov, ni denarja za stroške prostora, ni denarja za prihod znanih pesnikov in kulturnikov iz Črne gore, ni dogodkov in druženj, ni niti kulture.

9. Kaj bi pomenilo za društvo, če bi črnogorska etnična skupnost dobila status manjšine?

Tudi tokrat v društvu Zavičajno društvo Plava i Gusinja "Izvor" na to vprašanje niso imeli odgovora. V ostalih društvih pa se vsi strinjajo s trditvijo, da bi dobili moralno priznanje in z njo tudi urejen družbeni status manjšine, omogočeno bi bilo ohranjanje kulturne in nacionalne identitete, zagotovljene bi bile kolektivne pravice na področju

izobraževanja, kulture, prisotnosti v javnih medijih, stik z matično državo, predvsem pa večja finančna podpora, ki bi jim omogočala bolj kvalitetno delo.

4.5 RAZISKOVALNI VPRAŠANJI:

1. Na kakšen način društva skušajo ohranjati črnogorsko tradicijo in ali ji omogočajo prenos iz roda v rod?

2. S kakšnimi težavami se društva srečujejo, ker jim niso priznane manjšinske pravice?

Skozi pogovore s člani društev in predsedniki društev sem prišla do naslednjih ugotovitev:

Nameni in cilji društev so:

- ohranjanje kulturnih značilnosti (jezik, glasba) črnogorskega naroda,
- ohranjanje in razvijanje črnogorske narodne zavesti in identitete, še zlasti črnogorske tradicije, kulture in jezika,
- vzpostavljanje in ohranjanje stikov z drugimi črnogorskimi društvi v Sloveniji, poleg tega pa še z drugimi črnogorskimi društvi,
- ukvarjanje z jezikovnimi, kulturnimi, socialnimi, ekonomskimi in pravnimi vprašanji,
- razvijanje multikulturnega dialoga in dejavnosti med člani,
- skozi svoje organizirano delo doprinesejo k ohranjanju kulturne in nacionalne identitete pripadnikov črnogorske narodne skupnosti v RS,
- druženje.

Svoje namene in cilje društva uresničujejo z izvajanjem naslednjih aktivnosti:

- z izobraževanjem članov društva,

- s prirejanjem kulturnih prireditev in družabnim življenjem,
- z amatersko ali polprofesionalno kulturno dejavnostjo,
- s sodelovanjem s sorodnimi društvi v državi in tujini,
- z organiziranjem gostovanj umetnikov, amaterskih skupin, obiskov in predavanj strokovnjakov,
- z organizacijo izletov doma in v tujini,
- s sodelovanjem s strokovnimi institucijami,
- s sodelovanjem z lokalnimi, občinskimi in državnimi organi.

V kulturnih društvih si močno prizadevajo, da bi bili slišani in bi bil njihov status urejen, saj so prepričani, da bi na ta način lahko pridobili več finančnih sredstev s strani države, kar bi jim omogočilo razširiti in izboljšati delovanje na kulturnem področju. Njihova finančna sredstva so sedaj omejena na članarine in donacije, s strani Ministrstva za kulturo pa dobijo bore malo podpore, saj niso obravnavani enakovredno s kulturnimi društvi priznanih manjšin, katerih delež je mnogo večji. Večji prihodki, predvsem pa stalni, bi jim omogočili vlaganje v infrastrukturo in povečati obseg in kvaliteto kulturnega delovanja (Mlinar 2001–2006).

Naloga kulturnih društev je proučevanje in ohranjanje kulturne dediščine, delovanje na kulturnem področju, hkrati pa povezovanje članov med seboj in z avtohtonim prebivalstvom. Aktivno delovanje kulturnih društev prispeva k bogatenju kulturnega življenja tako v domačem okolju kot tudi na širšem geografskem področju. Njihovo delovanje se precej nanaša tudi na promocijo njihove kulture in tradicije, s čimer omogočajo prvotnim prebivalcev vpogled v drugačno kulturo in s tem rušijo strahove in tabuje pred neznanim, ki so glavni vzrok nesprejemanja in nestrpnosti do priseljencev.

Želja ljudi, ki aktivno sodelujejo v kulturnih društvih je, da bi bil v ospredju človek, pri katerem ne bi bila pomembna njegova etična opredeljenost, skozi to pa medsebojno povezovanje med pripadniki različnih narodov, medsebojno prijateljstvo in

spoštovanje. Pomembno dejstvo je, da članstvo v društvih ni pogojeno z narodnostno pripadnostjo, temveč se v društvo lahko vključi vsakdo, ki spoštuje in upošteva njihova načela. Društva delujejo na področju izobraževanja, informiranja, kulture in socialnih zadev, njihovo kulturno delovanje je zelo raznovrstno, kar nam kaže njihovo minulo delo: organizacija družabnih večerov plesa in glasbe, razstave, literarni večeri, organiziranje koncertov, potovanj, jezikovno izobraževanje, izdajanje časopisov, prevajanje in izdajanje knjig...) (Mlinar 2001–2006).

Dejstvo je, da se kulturne vsebine večinskega slovenskega naroda in kulturne vsebine vseh ostalih, drugače etično opredeljenih, močno prepletajo, kar pa bi morali videti kot veliko bogastvo, ki bogati družbeno okolje in ustvarja presežke na duhovnem področju, za kar pa gre velika zasluga pripadnikom drugih etničnih skupnosti, katerih raznolikost se kaže v njihov kulturi, običajih in tradiciji.

4.6 PRISELJENCI PRVE IN NADALJNIH GENERACIJ

Priseljenci prve generacije običajno z migracijo izboljšajo svoje življenjske pogoje, interakcijski vzorci pa ostajajo povezani z lastno etnično skupnostjo. Tako so stiki z večino omejeni na področje svojega dela. Iz tega razloga ostane prva generacija pogosto na ravni "gostujočih delavcev" (Dekleva in drugi 2002, 40).

Priseljenci prve generacije so zapustili svojo domovino in odšli v novo, drugačno okolje, kar so opazili šele, ko so se pričeli soočati z realnostjo, ki se v večini primerov ni prekrivala z njihovimi željami in pričakovanji. Največja težava, s katero se soočajo priseljenci ob menjavi kulturnega in družbenega okolja je zagotovo način sporazumevanja; jezik, ki ni le sredstvo komunikacije, ampak tudi simbolni sistem. Pri tem lahko delno olajša težave sporazumevanja podobnost oz. sorodnost jezika.

Priseljenci se pogosto srečujejo z odklonilnim odnosom večine do drugačnega oz. tujega, kar se jih včasih še bolj dotakne oz. jim predstavlja večjo bariero kot zgolj jezikovno sporazumevanje. Status tujca je večinoma odvisen od politične sfere državno-pravne ureditve države in njenega odnosa do tujcev, na drugi strani pa je ta odnos pogojen z odnosom družbe do drugačnosti, ki se najbolj kaže v državah, kjer je uveljavljen princip podeljevanja državljanstva po rojstvu.

Tretji vidik pa je vloga etnične manjšinske skupnosti, njeno delovanje in vpliv na ohranjanje statusa tujca. Priseljencem prve generacije je zapletenost teh težav v veliki meri prikrita, a se priseljencem druge generacije prikaže v vsej svoji širini, saj niso več izseljenci, temveč potomci le teh, ki so rojeni v "novem", za njih domačem kulturnem in družbenem okolju, kateremu so se prilagodili. "Vendar pa socializacija poteka v specifičnih okoliščinah, ki se po državah močno razlikujejo glede na prevladujoč odnos do drugačnosti in glede na položaj posamezne izseljenske skupnosti" (Lukšič–Hacin 1995, 130).

Druga generacija priseljencev migrantskega statusa ne dobi po svoji volji, temveč je to stvar odločitve staršev, tako bi lahko ta status poimenovali tudi podedovan socialni status.

Pri ugotavljanju razlik med prvo in drugo generacijo je pomemben tudi pokazatelj pogostosti stikov z njihovo izvorno kulturo in družbo v času njihovega bivanja v imigrantski družbi. Otroke, rojene v imigrantski družbi ločimo na tiste, ki so v občasnih ali trajnejših stikih z izvorno družbo staršev in tiste, ki nimajo stikov z izvorno družbo staršev, saj je pri njih povezanost z izvorno kulturo precej manjša.

Priseljenci druge generacije se v državo gostiteljico niso preselili po svoji volji, niso bili prisiljeni zapustiti svoje domovine zaradi kakršnekoli stiske in želje po boljši prihodnosti, kar pri njih ustvarja bolj kritičen pogled na dani status. Ko torej primerjamo pripadnike prve in druge generacije, lahko rečemo, da so pripadniki prve generacije hvaležni za vse, kar jim je gostiteljska država omogočila, saj jim je omogočila mnogo več kot njihova matična država iz katere so prišli. Medtem, ko so pripadniki druge generacije razočarani nad svojo gostiteljsko deželo, njihove želje in pričakovanja so mnogo višja; zavedajo se razlik na socialnem in ekonomskem področju, želijo si boljšega standarda.

5 ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je bil raziskovanje črnogorskih kulturnih društev, njihovo

delovanje in vpliv na člane, preučiti položaj črnogorske etnične skupine, težave s katerimi se spopadajo zaradi statusa nepriznanja.

Glede na zadnji popis, ki je bil opravljen l. 2002, lahko ugotovim, da živi v Sloveniji približno 6% prebivalcev, ki so pripadniki manjšinskih etničnih skupnosti brez ustavno – pravne zaščite, saj je le ta privilegij avtohtonih etničnih skupnosti, madžarske, italijanske in romske manjšinske skupnosti.

Pravice pripadnikov avtohtonih narodnih skupnosti, Italijanov in Madžarov, je RS opredelila z Ustavo RS, podrobnejšo ureditev pa definirala s posameznimi zakonskimi in podzakonskimi akti, medtem ko je pripadnikom romske manjšinske skupnosti določila pravice s posebnim zakonom v Ustavi RS, ki ga je sprejela šele v letu 2007. Pripadnikom vseh ostalih etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji, pripadajo splošne človekove pravice in temeljne svoboščine, med katere sodijo naslednje temeljne pravice: pravica do uporabe maternega jezika in pisave, enakost pred zakonom, pravica do izražanja narodne pripadnosti in ostale.

Pripadniki manjšinskih skupnosti si ne želijo samo preproste integracije, temveč želijo ohraniti svojo identiteto in uresničevati svoje narodnostne potrebe na področju kulture in ohranjanja tradicije, hkrati pa se zavedajo, da s svojim kulturnim udejstvovanjem doprinejajo k bogatenju kulturnega področja tako v Sloveniji kot tudi v Evropi (Mlinar 2001–2006).

RS, njeno večinsko prebivalstvo, mediji in javnost naredijo na tem področju mnogo premalo. Dejstvo je, da so pripadniki manjšinskih etničnih skupnosti del slovenske družbe, ki tu ne živijo po naključju in predvsem z ohranitvijo svoje identitete nikogar ne ogrožajo.

Sleherni od nas bi se moral vprašati, kaj lahko stori za razvoj pravic človeka, sočloveka, neobremenjenega z narodno ali manjšinsko pripadnostjo, saj lahko vsak od nas nekoč postane pripadnik neke manjšinske skupnosti.

6 LITERATURA

1. Alibhai–Brown, Yasmin. 2000. *After Multiculturalism*. London: The Foreign Policy Centre.
2. Bejtullahu, Alma. 2016. *Glasba in ples narodnih manjšin v Sloveniji: nacionalna identiteta, eksotika, past stroke*. *Traditiones* 45/2: 159–176.
3. Bergant, Damijan, Milan Jazbec in Marko Pogačnik. 2009. *Bela knjiga sveta Evrope o medkulturnem dialogu*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve RS, Sektor za načrtovanje politik in raziskave.
4. Brander, Pat, Carmen Cardenas, Juan de Vicente Abad, Rui Gomes in Mark Taylor. 2006. *Ideje, Pripomočki, meyođe in aktivnosti za neformalni medkulturno vzgojo in izobraževanje mladostnikov in odraslih: izobraževalni priročnik*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri

NUK: Urad RS za mladino, Strasbourg: Svet Evrope.

5. *Črnogorsko kulturno prosvetno in športno društvo Morača Kranj*. Dostopno prek: <http://zkd-kranj.si/crnogorsko-kulturno-prosvetno-in-sportno-drustvo-moraca-kranj/> (4. september 2017).
6. Danijela. 2012. *Društvo rojakov Plava in Gusinja Izvor*. Dostopno prek: <http://sokultura.si/wp/povezave/kulturna-drustva/drustvo-rojakov-plava-in-gusinja-izvor-kranj/> (29. avgust 2017).
7. Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik. 2002. *Čefurji so bili rojeni tu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
8. Đonlić, Hazemina in Vesna Črnivec. 2003. *Deset let s(r)amote: Izkušnje bosansko-hercegovskih begunk in beguncev v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo kulturni vikend.
9. Gombač, Jure, Damir Josipovič, Jernej Mlekuž, Kristina Toplak, Mojca Vah Javšnik, Janja Žitnik Serafin. 2009. *Demografska, etnična in migracijska dinamika v Sloveniji in njen vpliv na slovensko vojsko*. Ljubljana: Založba ZRC.
10. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
11. Klopčič, Vera. 2006. *Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
12. ---, Miran Komac in Vera Kržišnik-Bukić. 2003a. *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*. Raziskovalna naloga. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/,_=Raziskava_Polozaj_in_status_pripadnikov_narodov_nekdanje_Jugoslavije_v_RS.pdf (14. avgust 2017).
13. ---, 2003b. *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
14. Komac, Miran in Mojca Medvešek, ur. 2005. *Percepcije slovenske integracijske politike: Zaključno poročilo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
15. Kržišnik–Bukić, Vera. 2007. "Terminološke dileme ob vsebinski aplikaciji atributov narodni in nacionalni v povezavi s sintagmo slovenska identiteta." *Anthropos* 39 (3–4): 205–221.
16. ---, 2008. *Narodno manjšinsko vprašanje v Sloveniji po razpadu Jugoslavije*.

Razprave in gradivo 56–57.

17. ---, ur. 2014. *Kdo so narodne manjšine v Sloveniji*. Ljubljana: Zveza zvez kulturnih društev narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Jugoslaviji.
18. ---, in Damir Josipovič. 2014. *Zgodovinski, politološki, pravni in kulturološki okvir za definicijo narodne manjšine v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
19. Kymlicka, W. 2005. *Sodobna politična filozofija*. Ljubljana: Krtina.
20. Lukšič–Hacin, M. 1995a. *Ko tujina postane dom*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
21. ---, 1995b. *Ko tujina postane dom: resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
22. ---, 1999a. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
23. ---, 1999b. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
24. Medvešek, Mojca. 2006. Stiki/odnosi med pripadniki novih etničnih manjšin v Sloveniji. *Teorija in praksa* 43 (1–2).
25. *Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin v Sloveniji* 1998. Ur. l. RS 33/1998 (14. avgust 2017).
26. Rizman, Rudi. 1991. Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. *Študije o etnonacionalizmu*, V ur. R. R, Ljubljana: Krt: 15–39.
27. Stat. si. 2002. *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome, občine, Slovenija, Popis 2002*. Dostopno prek: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=OBC&st=5 (27. junij 2011).
28. Šircelj, M. 2003a. *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921–2002*. Ljubljana: Statistični urad RS.
29. ---, 2003b. *Verska, jezikovna in narodnostna sestava prebivalstva Slovenije, popisi 1921–2002*. Ljubljana: SURS.
30. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem: Teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.
31. Weber, Irena. 1993. Kulturni šok: kaj je to. *Antropološki zvezki* 3: 135–141.
32. *Zakon o osnovni šoli*. 2007. Ur. l. RS 102/2007 (15. avgust 2017).
33. *Zgodba o uspehu s priokusom grenkobe–diskriminacija v Sloveniji*. 2007. Maribor: Grafiti Studio

PRILOGA A: Anketa

1. Koliko članov šteje vaše društvo?
2. Koliko je aktivnih članov?
3. Kakšni so cilji društva?
4. Kako društvo vpliva na člane?
5. Ali društvo vpliva na politično usmerjenost članov?
6. Kako oziroma na kakšen način društvo vpliva na svoje člane na področju kulture?
7. Na kakšen način se financira društvo?
8. Ali društvo vpliva na ohranjanje identitete pri svojih članih?
9. Na kakšen način skušajo društva ohranjati črnogorsko tradicijo in ali ji omogočajo prenos iz roda v rod?
10. S kakšnimi težavami se srečujete, ker niste priznani kot manjšina?
11. Kaj bi pomenilo za vas, če bi črnogorska manjšina dobila status manjšine?

